

Odun Dışı Orman Ürünlerinin Toplayıcı/Üretici Açısından Sosyoekonomik Önemi

Tayyibe Açıköz Altunel

Kastamonu Üniversitesi Araç MYO Ormancılık ve Orman Ürünleri Programı

E-posta: tayyibe00@yahoo.com

Kısa Özet

Orman ekosistemlerinden yararlanma insanlık tarihi boyunca odun hammaddesi elde etmek ile sınırlı kalmamıştır. Odun hammaddesi olarak yararlanma biçimi yararlanmanın sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Besin, ilaç, barınma ve diğer nedenlerle her türlü bitki ve bitki parçalarının toplanması ve kullanılması ise yararlanmanın başka bir boyutunu temsil etmektedir. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) olarak adlandırılan, orman içi ve açıklıklarında, dolayısıyla orman ekosistemlerinde yetişen, ticari ve ticari olmayan amaçlarla hasat edilen ya da toplanan, ağaççık, çalı, her türlü bitki ve bunların parçalarından oluşmaktadır.

Bu çalışmada Ege Bölgesi çalışma alanı olarak belirlenmiş ve bu bölgede önemli ihracat değerlerine sahip olan üç ürün, kekik, defne ve çamfıstığı alınarak bu ürünlerin ticareti ile ilgili gruplarla görüşülmüştür. Üretici veya toplayıcı olarak adlandırdığımız köylülerle yapılan anket çalışmasının sonuçları burada verilmiştir. Ormandan üretim yapan köylünün üretiminin tapulu arazilerinde üretim yapana göre daha düşük olduğu görülmüştür. Genel olarak ODOÜ üretimi ile ilgilenen grubun yaş ortalamasının 50 ve üzerinde olduğu gençlerin ilgisiz olduğu saptanmıştır. Bunlar ürünlerini aracı/tüccara satmakta fakat ODOÜ'nden elde edilen gelirlerinin düşük olmasından dolayı aynı zamanda tarım yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu makalede doktora tezi verilerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Odun dışı orman ürünleri (ODOÜ), ticaret, kekik, defne, çamfıstığı, Ege Bölgesi, üretim.

Socioeconomic Importance of Non Wood Forest Products in Terms of Gatherer/Producer

Abstract

Benefiting from the forest ecosystems has not solely been limited to the utilization of untreated wood materials as the human existence on earth has been progressed over the centuries. The type of this utilization in the form of raw wood materials constitutes only one side of the subject. Gathering of any kind of plant and plant materials for satisfying the nutritional, medicinal, sheltering and similar others needs and utilizing them for the well being of the day to day living, represent another dimension of the same subject. Any kind of small tree, brush, shrub, plant material and their inherent pieces growing inside

Received: 11.10.2011, accepted: 04.11.2011

the forests or in and around the open meadows, in forest ecosystems in short, harvested or collected for commercial or non commercial purposes are called as non wood forest products (NWFP).

In this study, Aegean region and three NWFP types, which had considerable export value in this region, thyme, bay leaf and pine nut, were chosen as the study area and objectives; interviews were performed with the groups specializing in the commercialization of these products. Villagers who produce the products from the forest has less products than the producers who gets the products from own lands. Generally, NWFP producers are older than 50 and the youngsters are not interested in this job. They sell their products to the middleman/dealer, but because their income are not enough they also produce agricultural products.

Keywords: Non-Wood Forest Products (NWFP), trade, thyme, bay leaf, pine nut, Aegean Region, production

1. Giriş

Orman ekosistemlerinden yararlanma odun hammaddesi elde etmek ile sınırlı değildir; bu, yararlanmanın sadece bir boyutudur. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) terimi, ekolojik veya biyolojik açıdan olduğu kadar, ekonomik ve kültürel açıdan da önem kazanmaktadır. ODOÜ orman içi ve açıklıklarında, dolayısıyla orman ekosistemlerinde yetişen, ticari ve ticari olmayan amaçlarla hasat edilen ya da toplanan, ağaççık, çalı ve her türlü bitki ve bunların parçalarıdır. Bu ürünler aynı zamanda “ikincil ürünler”, “özel orman ürünleri”, “geleneksel olmayan ürünler” olarak da adlandırılmaktadır (Leakey ve diğ, 1996).

Birleşmiş Milletler FAO örgütünün bir raporunda yer alan tanıma göre, doğal ekosistemlerden, özel ormanlardan, çiftliklerden elde edilen, evlerde kullanılan veya ticari olarak satılan, sosyal, kültürel ve dini değerler taşıyan bütün biyolojik materyaller (kereste ve yakacak odun dışında) ODOÜ olarak adlandırılır (FAO, 1995a). Yine FAO'nun 1995'de Endonezya'da yapılan bir toplantısında ODOÜ “orman ve orman kenarı olan bölgelerden odun dışında elde edilen biyolojik orijinli ürünler ve hizmetler” olarak tanımlanmıştır (FAO, 1995b).

Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM) Orman Tali Ürünlerinin Üretim ve Satış Esasları adlı 283 no'lu tebliğinde ise ODOÜ “bazı orman ağaç ve ağaççıklarının gövdelerine tekniğine uygun metotla yara açmak suretiyle elde olunan reçine, sığla yağı v.s. gibi balzamik yağlar, defne, okaliptus v.s. gibi ağaç ve ağaççıkların yaprakları, mazi, palamut, sumak, mahlep, menengiç, çamfıstığı gibi meyvelerle bazı ağaç ve ağaççıkların gövde kabukları, ince dal ve sürgünleri ile, gerek orman altı florayı teşkil eden gerekse orman rejimine giren sahalarda yayılış gösteren kekik, adaçayı, eğrelti otu, nane, pelin otu, hardal v.s. gibi ağaççık, çalı, çalimsı görünüşteki bitkiler ile, otsu, rizumlu,

yumru ve soğanlı bitkiler orman tali ürünleri olarak adlandırılmaktadır” (OGM, 1995).

Büyük bir çeşitlilik gösteren ODOÜ arasında; meyveler (palamut, defne, sumak, menengiç, kestane, çamfıstığı...v.b.), balzamik yağlar veya sakızlar (reçine, sığla yağı, kitre...v.b.), çiçekler (ıhlamur v.b.), ince dal ve sürgünler (mersin, şimşir v.b.), bazı çalı ve çalimsı bitkilerin soğan, yumru ve rizomları (kardelen, sümbül, ağaçlarda oluşan ırlar, mazılar...v.b), mantarlar, otlar, orman toprağı ve örtüsü sayılabilir (İlter, Ok, 2007).

ODOÜ'leri genellikle yerel olarak tüketildiği için ormanlardan elde edilen değerler hesaplanırken “orman yan ürünleri” olarak adlandırılan ODOÜ'nin önemi dikkate alınmamaktadır. Hindistan hükümeti 1970 lerde odun hammaddesi yanında ODOÜ'nden gelen gelirlerin gittikçe arttığını farketmiş ve eyalet boyutunda ürünlerin toplanması, pazarlanması, yönetimi için birlikler kurmuştur. Elde edilen verilere göre Hindistan'ın orman kaynaklarıyla ilgili ihracattan elde ettiği miktarın % 60-70'i ODOÜ'nden gelmekte ve bu pay her geçen yıl artmaktadır (Emery, McLain, 2001). Bugünkü ABD'deki ODOÜ toplayıcılığı 400 yıllık bir geçmişe sahiptir ve bugünün modern bitkisel ilaç bilgisi, o günlerin temelleri üzerine kurulmuştur (Hammett, 1999). Buna karşılık, örneğin Mısırlılar mumyalama işleminde kullanmak üzere Sudan'dan arap sakızı ithal ettikleri bilinmektedir (FAO, 2009).

Orman ekosistemlerinin sürdürülebilirliğinde ODOÜ'lerin önemli katkıları olduğu 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında (Rio Earth Summit) önemle belirtilmiştir. Gündem 21'de sürdürülebilir orman yönetimi, sürdürülebilir ekonomik gelişim ve biyolojik çeşitliliğin korunması için ODOÜ üzerinde durulmuştur. Başka deyişle ODOÜ ve biyoçeşitlilik yönetimi iç içe geçmiş iki daire

şeklinde. Biyolojik çeşitliliğin dolayısıyla ODOÜ türlerin korunması *in-situ* (içinde buldukları ekosistemle birlikte buldukları yerde korumak) veya *ex-situ* (yaşadıkları alanın dışında korunması) koruma yollarıyla sağlanabilir. (Kaynak, 2001).

Doğal kaynakların yönetim stratejilerinin belirlenmesinde yerel halk politik ve ekonomik olarak güçsüz olmasına rağmen en önemli eleman olmaktadır. Kaynağın içinde yaşayan onu kullanan ve yönetim biçiminin sonuçlarından hayati olarak etkilenenler yerel halklar olmaktadır. Yönetim stratejileri doğal kaynak korunmasında bakış açılarını genişleterek yerel halkı sisteme dahil etmelidir. Başka bir deyişle yönetimde katılımcılığa yer verilmelidir. Böyle bir yaklaşım yerlilerin en büyük iki sorununa çözüm bulma amaçlarına da hizmet edebilir; bunlar aşırı yoksulluğu ve açlığı azaltma ile sürdürülebilirliği güvence altına almak olarak özetlenebilir (Visser ve diğ., 2005). Ayrıca ODOÜ ticaretinde dünyanın pek çok bölgesinde kadınlar söz sahibidir. Orman kaynağından elde edilen faydaların daha adil dağıtımında kadınların ODOÜ'ndeki rolünün etkili olacağı düşünülmektedir (Davis ve Summer, 2002).

ODOÜ'nden orman rejimine tabii alanlarda ve diğer alanlarda kültüre alınmak suretiyle iki şekilde yararlanılmaktadır. Köylü açısından kültüre alma bir kurtarıcı olması açısından faydalıdır ancak büyük tarım alanlarında büyük firmalar tarafından monokültüre gidilmesi biyoçeşitlilik açısından ne kadar faydalı olur bu tartışmalıdır. Bunun tek faydası talebi yüksek olan ürünlerin büyük tarım alanlarında üretilmesi ile ormanlar üzerindeki baskının azalması şeklinde düşünülmektedir (Geray, 2003).

Halk politik ve ekonomik olarak güçsüz olmasına rağmen doğal kaynakların yönetiminde en önemli eleman olarak kalacaktır. Onlar kaynağın içinde yaşayan, onu kullanan ve korumanın sonuçlarından hayati olarak etkilenenlerdir. Koruma stratejileri, korunan alanlardaki bakış açıları genişletilerek yerel halkı koruma yöntemleri içine dahil etmelidir (Walter ve diğ., 2003).

2. Materyal ve Yöntem

Orman ekosisteminin sağladığı av ve yaban hayatı, balık, rekreasyon, su gibi odun dışı değerler de söz konusudur, ancak bu çalışmada bu değerler kapsam dışı bırakılmıştır. Zira bu değerlerin her birinin ayrı bir çalışma alanı olması ve araştırmanın

kapsamını belli sınırlar içinde tutmak amacıyla bu yol tercih edilmiştir.

Bu çalışmada Orman Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu (OGM, 2004) "Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler" isimli kitapta Ege Bölgesi'nde doğal olarak yetişen türler incelenmiş ve Ege İhracatçılar Birliği rakamlarına göre bu bölgede üretimi, imalatı ve ihracatı yoğun olarak yapılan kekik (*Origanum sp.*, *Thymus sp.*, *Satureja sp.*, *Coridothymus sp.*, *Thymbra sp.*), defne (*Laurus nobilis L.*) ve çamfıstığı (*Pinus pinea L.*) türlerinin yönetimiyle ilgili anket çalışmasının yapılmasına karar verilmiştir. Araştırma alanı olarak Ege Bölgesi (Şekil 1.1), benzer yetişme ortamına sahip olması ve ODOÜ çeşitliliği bakımından seçilmiştir.

Araştırmanın birincil veri kaynağı ve materyali ODOÜ üreten veya ormandan toplayan köylülerle yapılan anket çalışmasıdır. Bunun dışında çalışmada kullanılan genel materyal öncelikle yurtiçi ve yurtdışında yapılmış olan benzer çalışmalardan elde edilen veriler, raporlar, makaleler ve araştırmalar ile ülkemizde ve dünyada konu ile ilgili kurum ve kuruluşların yayımlamış olduğu istatistikler olmuştur. ODOÜ konusunda dünya ile ilgili bilgiler başta FAO olmak üzere IUFRO, EEA, IFCAE gibi kurumların istatistik bilgileri, yapılan çalışmaların sonuçları ve raporlarına dayanarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmada toplayıcılar olarak adlandırılan orman içi ve kenarı köylü ile posta veya telefon anketi yerine karşılıklı görüşme yolu ile anket yapılmasının daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Bunun nedeni köylü toplayıcı/üreticilerin anlayamadığı soruları veya noktaları açıklayabilme imkanı olması, güvenilirliği arttırarak cevaplama oranının yükseltilmesi, eksik veya boş soru bırakılması gibi bir problemin olmaması ve gözlemlerden de yararlanılması gibi faydalar sayılabilir. Hedef kitle olarak İzmir Orman Bölge Müdürlüğü, İşletme Müdürlükleri ve İzmir Ormancılık Araştırma Enstitüsü'nden alınan bilgilerden derlenen sonuçlarla hangi köylerde uygulamanın yapılacağı belirlenmiştir. Örneklemde araştırma alanı içerisinde kalan yerleşimlerden görüşme yapmaya istekli kişilerin tesadüfe dayalı seçimi yaklaşımı uygulanmıştır.

Toplayıcı/üretici için sorular hazırlanırken çoktan seçmeli, açık uçlu ve kapalı uçlu soru tiplerinden yararlanılmıştır. Ayrıca demografik bilgi elde etmek amacıyla yaş, cinsiyet, eğitim durumu ile ilgili bilgiler de toplanmıştır.

ODOÜ ile ilgili yerel bilgiler ve kişisel görüşler toplanmış ve bunların üretim, pazarlama ve diğer konulardaki sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Anket ve mülakat çalışmaları iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ilgili gruplarla ön anket/mülakat yapılmış bu ön çalışmaların sonucu gözden geçirildikten sonra asıl anket soruları hazırlanarak saha çalışmasına geçilmiştir. Bu ön anket/mülakat ve asıl anket çalışmaları sırasında ve araştırma bölgesinde geçirilen süre boyunca üretici/toplayıcılar ile alanda elde edilen kişisel gözlemlere de yer verilmiştir.

Toplayıcı/üreticilerle yapılan 80 görüşmenin 47'si en kolay bulunabildikleri yer olan köy kahvelerinde gerçekleştirilmiştir. Diğerleri ise 15 kişi ile kendi evlerinde, 6 kişi ile muhtar odasında, 5 kişi ile cami hocasının ofisinde, 4 kişi ile ayaküstü sokakta ve 3 kişi ile de komşularının evinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorulara yaklaşımları açısından toplayıcı/üreticilerin % 53 oranında meraklı olup ilgiyle cevap verdikleri, % 24'ü ise başkalarıyla anket yapılırken ilgilenip anketi cevaplamak istedikleri, buna karşılık % 18 oranında da ilgisiz, isteksiz ve kayıtsız oldukları tespit edilmiştir. Görüşme yapılan toplayıcı/üreticilerin yaş ortalaması 52 olarak hesaplanmıştır. Yine aynı grubun hane halkı sayısı ortalaması ise 3.7 olarak bulunmuş, görüşme yapılan kişilerin ancak % 10'u kadın, % 90'ı erkek olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeninin görüşmelerin çoğunlukla kahvede yapılmış olması olduğu düşünülmüştür. Eğitim durumları ile ilgili bilgilere bakıldığında ise 80 kişiden 52'sinin eğitimi ilkökul seviyesinde, 18 kişi okuryazar bile olmadığını belirtmiş, 6 kişi orta seviye, 3 kişi lise mezunu ve 1 kişi de üniversite mezunu olduğunu söylemiştir. Toplayıcı/üreticilerin ortalama arazi varlığı ise 44 ha olarak belirlenmiş ancak 80 kişiden 9'unun hiç arazi varlığı yokken 80 kişiden 10'unun da 100 ha ve üzeri arazi varlığı olduğu saptanmıştır.

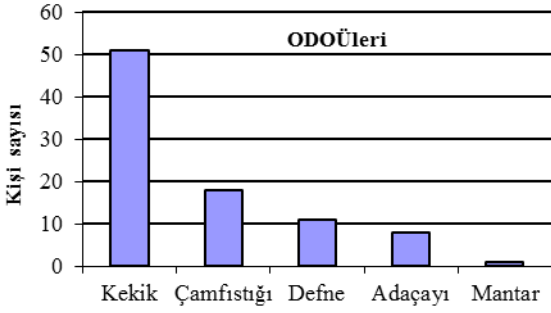
Yapılan anket ve mülakat sonuçları bilgisayarda excel programı yardımıyla tablolar halinde yazılmış ve tanımlayıcı istatistiklerden frekans tabloları ve yüzdeler (oranlar) kullanılarak grafiklere dönüştürülmüştür. Frekans tabloları ile anket yapılan kişilerin hangi kategoride olduğu belirlenmiş, yüzdeler (oranlar) ile de o kategoriye ait frekansın toplam frekansa oranı bulunarak sonuçlar ifade edilmiştir. Belirli bir konudaki farklı görüşleri özetlerken pasta grafiklerinin, karşılaştırma yapmak için de sütun grafiklerinin kullanılmasından hareketle genellikle bu iki tür grafik kullanılmıştır.

3. Bulgular

ODOÜ'nin doğal olarak yetişmiş bireyleri doğadan toplanarak veya kültüre alınmış bireyleri kültür alanlarında yetiştirilerek tedarik edilmektedir. Bu çalışmada doğada yetişenlerin sadece hasat işlemini yaparak ODOÜ üretiminde rol alan kişilere "toplayıcı", bu türleri kültür alanlarında yetiştirerek üretim yapanlara ise "üretici" adı verilmiştir.

Bu başlıkla ülkemizde ODOÜ tedarik, üretim ve pazarlama zincirinin ilk halkası olan toplayıcılar ve üreticiler ile yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmada ODOÜ'nden kekik, defne ve çamfıstığı üzerinde yoğunlaşmış ormandan toplanan ve tarlada kültüre alınarak yetiştirilen bölgeler ziyaret edilmiştir. Kekik İzmir, Manisa ve çevre köylerinde ormandan toplandığı, Denizli ve köylerinde ise tarlada yetiştirildiği saptanmıştır. Defne ise sadece ormandan toplanan bir ODOÜ'dür ve İzmir'in Urla, Karaburun ve köylerinde toplanmaktadır. Çamfıstığı için ise ormandan toplanma söz konusu değildir, üreticilerin genellikle kendi tapulu arazilerinde yetiştirmektedir. Bazı köylerde ise çamfıstığının köy tüzel kişiliğine ait arazilerde yetiştirildiği ve ortak toplandığı gözlemlenmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı'nın 2009 yılında uygulanacak tevzii masrafı, tarife bedeli ve satış gideri cetvellerine göre, kekik ve defne için orman teşkilatına ödenecek olan tarife bedeli 0,02 TL/kg, fıstıkcıma kozalağı için ise 0,10 TL/kg olarak belirlenmiştir (OGM, 2009).

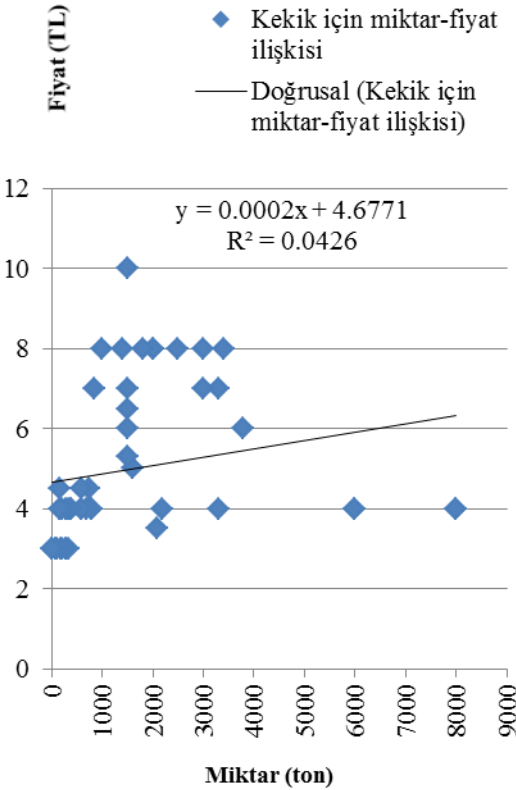
Toplayıcı/üreticilerden oluşan 80 kişiyle toplam 24 köyde 2007 yılında yapılan anket çalışmasında ilk soru olarak, OGM 2004'de Ege Bölgesi'nde yetiştigi ifade edilen 11 türden "hangilerinin ODOÜ olarak toplandığı" sorulmuştur. Şekil 1'de de görüleceği gibi toplam 80 toplayıcı/üreticiden 51'inin kekik, 18'inin çamfıstığı, 11'inin defne, 8'inin adaçayı ve 1 kişinin de mantar topladığı belirlenmiştir. Bu soruya verilen cevaplardan da anlaşıldığı gibi bölgede halkın rağbet ettiği ilk üç ürün kekik, çamfıstığı ve defnedir. Bu nedenle bu üç ODOÜ çalışmanın ana konusu olarak seçilmiştir.

Şekil 1. Toplayıcı / üreticinin topladığı / ürettiği ODOÜleri

Figure 1. NWFPs gathered / produced by gatherer / producer

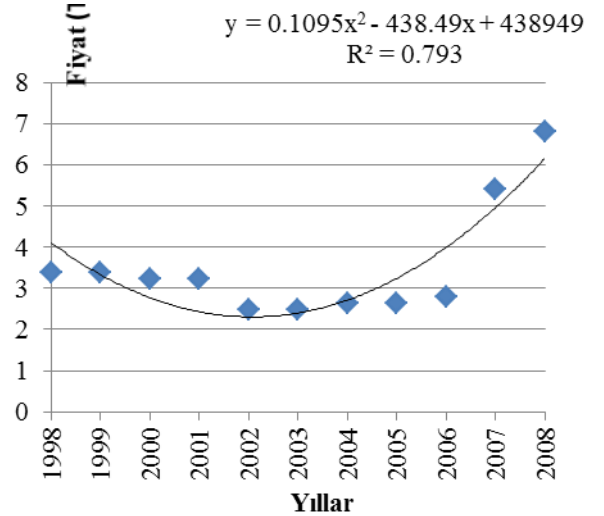
İkinci olarak toplayıcı/üreticilere bir yıllık dönemde ortalama ne kadar üretim yapıldığı, ürünün satış fiyatı sorulmuş ve kekik ile ilgili sonuçlar Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Kekik için miktar/fiyat ilişkisi
Figure 2. Amount/price relationship for thyme.

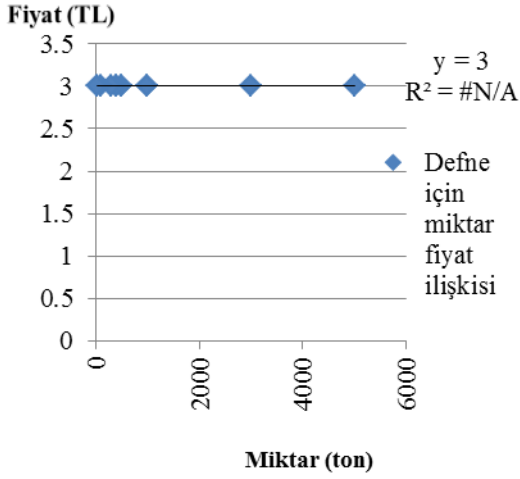
Grafikte de görüldüğü gibi kg başına kekik fiyatı 3 TL’den 10 TL’ye kadar değişmektedir. Ancak 10 TL rakamı bir üretici tarafından verilmiş, ürünü için uzun vadeli bir senet aldığı da belirtmiştir. Bunun dışında fiyat genel olarak 4 TL ile 8 TL arasında değişmektedir. İzmir, Manisa ve köylerinde genellikle ormandan toplayan küçük üreticiler olduğu ve bunların fiyat aralığının 3 - 5 TL arasında değiştiği kaydedilmiştir. Denizli ve civar köylerinde ise tarlalarında kekik yetiştiren büyük üreticiler çoğunlukta olup fiyat aralıklarının 6 - 8 TL olduğu belirlenmiştir. Şekil 2’de görüleceği gibi 2007 yılı verileri ile miktar arttıkça fiyat da artış göstermektedir.

Kekik için 2007 yılı fiyat aralığı Şekil 2’de 3-10 TL arasında verilmiştir. Şekil 3’de ise kekik 1998-2008 yılı fiyat değişimi (nominal) verilmektedir. Şekil 2’de 2007 yılı fiyatı olarak 5,40 TL kaydedilmiştir. 1998’de 4 TL olan kekik fiyatı 2002 ve 2003 yıllarında en düşük fiyata (2,47 TL) ulaşmış sonraki yıllarda yükselişe geçerek 2008 yılında 6,80 TL’ye kadar çıkmıştır.

Şekil 3. Kekik fiyatının 1998-2008 değişimi
(Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri)
Figure 3. Changes on thyme prices between 1998-2008 (Source:Export statistics of TUIK)

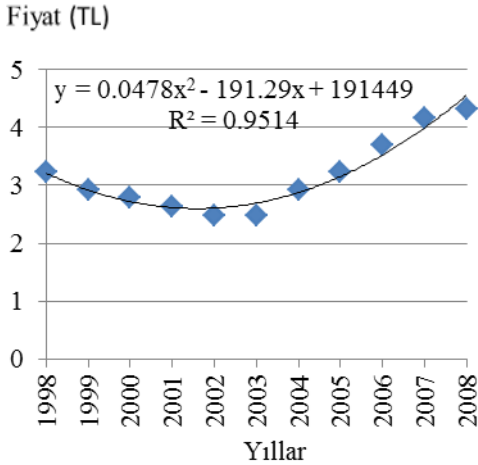
Defne üretimi kültüre alınarak yapılan bir üretim değildir. Üretimleri bölgedeki Orman İşletme Müdürlüklerinin izin vermesi suretiyle ormandan toplanarak yapılmaktadır. İzmir’in Urla ve Karaburun ilçelerinin köylerinde defne toplayan köylülerle görüşülmüş ve görüşme sonucuna göre Şekil 4’deki sonuçlar alınmıştır.

Şekil 4. Defne için miktar/fiyat ilişkisi
Figure 4. Amount/price relationship for bay leaf

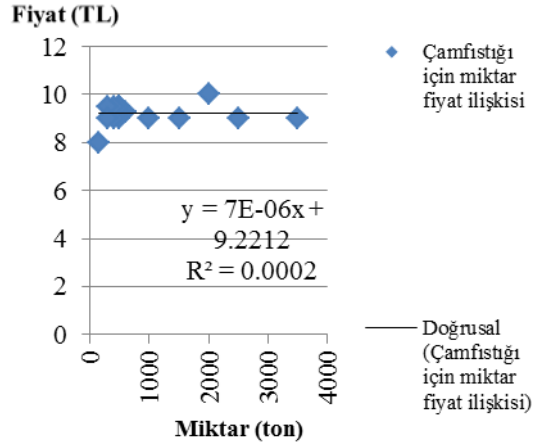
Buna göre defne üreticileri genellikle küçük üreticilerdir ve fiyat miktara göre değişmemektedir. Bu nedenle de belirleme katsayısı hesaplanamamıştır.

Defne için 1998-2008 yılı fiyat değişimi Şekil 5'de verilmiştir. 1998 yılında 3,24 TL olarak başlayan fiyat kekikte olduğu gibi 2002-2003 yıllarında en düşük (2,47 TL) olarak meydana gelmiş ve daha sonra yükselerek 2008 yılında 4,32 TL olarak belirlenmiştir.

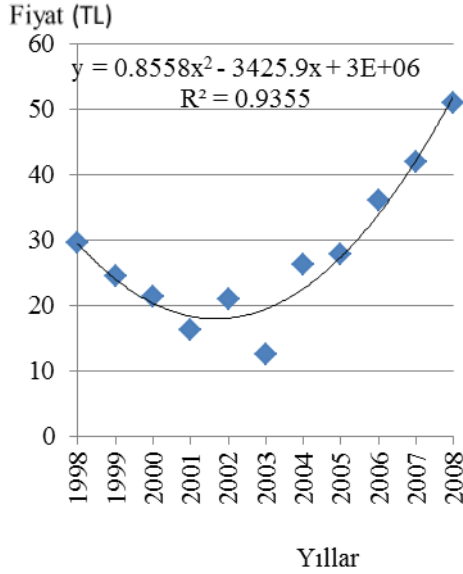
Şekil 5. Defne fiyatının 1998-2008 değişimi
(Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri)
Figure 5. Changes on bay leaf prices between 1998-2008 (Source:Export statistics of TUIK)

Çamfıstığı üretiminin yoğunlukla yapıldığı Bergama'nın köylerinde yapılan anketlerden alınan sonuçlara göre miktar/fiyat ilişkisi aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir. Çamfıstığı için ortalama fiyatın 9 TL olduğu ve miktarla fiyat arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı, fiyatın miktardan bağımsız olarak olduğu gözlemlenmiştir. Bu ilişkinin belirleme katsayısı çok düşük olarak hesaplanmış ve elde edilen doğrunun denklemi de Şekil 6'da verilmiştir.

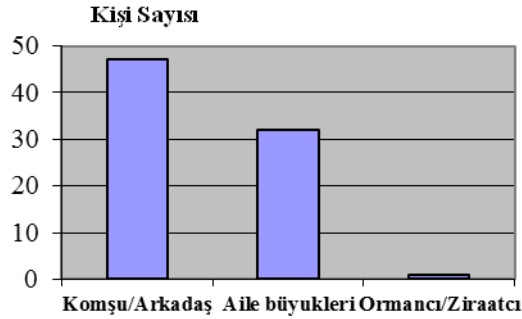
Şekil 6. Çamfıstığı için miktar/fiyat ilişkisi
Figure 6. Amount/price relationship for pine nut

Çamfıstığı için 1998-2008 yılı fiyat değişimine bakıldığında kg başına 30 TL den başlayan fiyat 2003 yılında en düşük rakam olan 12,40 TL olmuş, sonraki yıllarda artarak 2008 yılında yaklaşık 51 TL olarak belirlenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7.Çamfıstığı fiyatının 1998-2008 değişimi
(Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri)
Figure 7. Changes on pine nut prices between 1998-2008 (Source:Export statistics of TUIK)

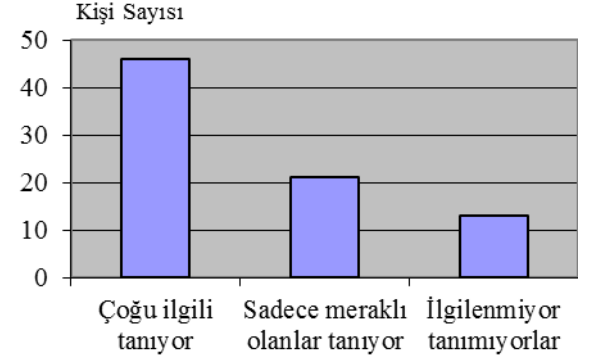
Diğer bir soruda toplayıcı/üreticilere ODOÜ ile nasıl tanıştıkları ve bunlardan faydalanmayı kimden öğrendikleri sorulmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında, Şekil 8’de de görüldüğü gibi, 80 kişiden 47 si komşu/arkadaş vasıtası ile öğrendiğini, 32 kişi ise aile büyüklerinden öğrendiğini belirtmiştir.

Şekil 8. ODOÜ toplama/üretim işi öğrenilen kişi
Figure 8. The person who teaches gathering / producing NWFP

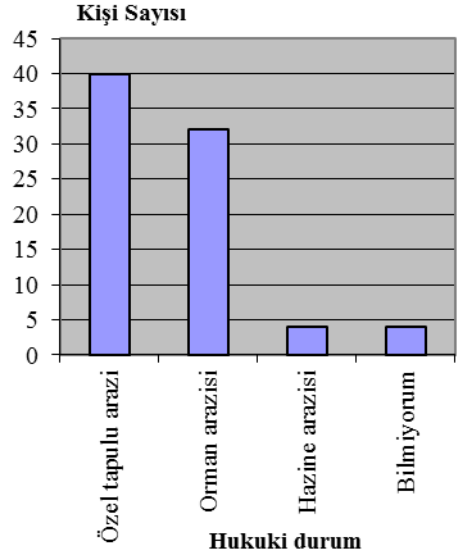
Yapılan çalışma sırasında köylerde ODOÜ ile ilgili kişilerin yaş ortalamasının yüksek olduğu dikkati çekmiştir. Bu soruda genç kesimin ODOÜ üretimi ile ilgili olup olmadığı sorulmuş 46 kişi gençlerin ilgili olduğunu, tanıdığını ancak gençlerin

genellikle okumak ve çalışmak amaçlarıyla büyük şehirlere gittiğini belirtmişlerdir. Özellikle kekik ve defne üreticileri elde edilen gelirin gençleri tatmin etmediğini söylemişlerdir (Şekil 9).

Şekil 9. Genç kesimin ODOÜ’lerine olan ilgisi
Figure 9. Interest on NWFP by youngsters

ODOÜ toplayıcı/üreticilerine üretim yaptıkları alanların hukuki durumu sorulduğunda yarısının kendi tapulu arazilerinde, diğer yarısının ise orman veya hazine arazilerinde üretim yaptığı görülmüştür. Sonuçlar Şekil 10’da gösterilmiştir.

Şekil 10. ODOÜ’nün toplandığı/üretildiği alanın hukuki durumu
Figure 10. Legal status of the land which NWFP gathered/produced

Toplayıcı/üreticilere ODOÜ üretimi sırasında ne gibi zorluklarla karşılaştığı sorulmuş, her ürün için farklı zorluklardan bahsedilmiştir.

Kekik toplayıcıları ormanda her türlü yılan, akrep, yabani hayvanlarla karşılaşma tehlikesi olduğunu, kayalık arazilerde kayıp düşme tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Kekik toplama ayları özellikle Temmuz ayı olduğundan hava sıcaklığının çokluğundan şikayet etmişlerdir. Toplama işinden sonra ürünleri dağdan, ormandan sırtta indirdiklerini, eve geldikten sonra kurutulup dövüldüğünü, işçiliğinin fazla olduğundan şikayet etmişlerdir. Tarlalarında kekik yetiştiren üreticiler ise çapa ve otlarını temizleme işlerinin zor olduğundan işçi bulmakta güçlük çektiklerinden ve kaliteli fidan bulmakta zorlandıklarından yakınmışlardır.

Defne üreticileri ise ormanda defnenin orman ağaçları tarafından gölgede bırakıldığını, büyümediğini, taşıma işlerinin hayvanlarla yapıldığını ancak dağlarda, yamaçlarda zorluk çektiklerini belirtmişlerdir.

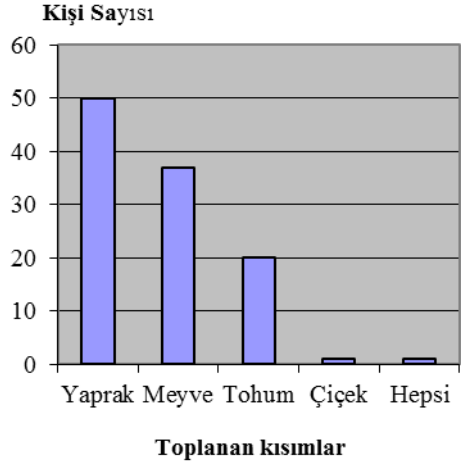
Çamfıstığı üretiminde en büyük zorluğun ağaca çıkmaktaki güçlük olduğu belirtilmiştir. Özellikle yaşlı çamfıstığı üreticileri ağaca çıkmak için tecrübeli işçi bulmakta zorluk çektiklerini söylemişlerdir.

Kekik üretiminde toplayıcı/üreticilere ürünün hangi parçasını ve hangi yollarla aldıkları sorulmuş, ormandan üretim yapan üreticiler genellikle elle kopardıklarını, tarlada yetiştiren üreticiler ise orağa benzeyen tahra adını verdikleri aletle yaptıklarını belirtmişlerdir.

Defne üretiminde elle koparılması zor olması açısından üreticilerin % 82 si bağ testeresi, orak veya tahra adı verilen aleti kullandıklarını kaydetmiştir. Elle üretim yaptıklarını belirten % 18 ise defnenin dal gibi kalın parçalarını almadıklarını, sadece yapraklarını kopardıklarını söylemişlerdir.

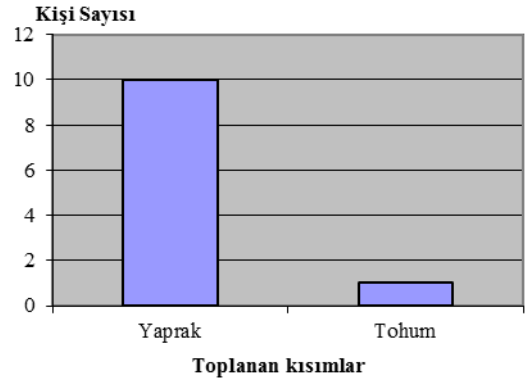
Çamfıstığı için üretim şekli sorulan üreticilerin tamamından alınan yanıt ise uzun sopalarla dallara vurularak kozalakların düşürüldüğü şeklindedir.

Kekiğin toplanan parçaları sorulduğunda toplayıcı/üreticilerin verdiği cevaplar Şekil 11 deki gibidir. Buna göre üreticilerin hemen hepsi yapraklarını aldığını, 37 kişinin meyvelerini de aldığını, 20 kişi ise tohumlarını aldığını belirtmiştir. Kekikte meyve veya tohum olarak nitelenen kısım genellikle aynı kısımlardır. Buna göre kekiğin kökü dışında bütün bölümleri üretime dahil olmaktadır.

Şekil 11. Kekiğin toplanan kısımları
Figure 11. Gathered parts of thyme

Defnede ise toplanan, satılabilen kısım sadece yapraklarıdır. Toplayıcı/üretici ormandan defneyi topladığında küçük dallarıyla kestğini ancak daha sonra kurutarak veya kurutmadan yapraklarını ayırdığını veya dallarıyla beraber satış yapılacaksa düşük fiyattan satılacağını belirtmişlerdir (Şekil 12).

Şekil 12. Defnenin toplanan kısımları
Figure 12. Gathered parts of bay leaf

Çamfıstığı üretiminde toplanan bölüm ağacın meyvesi yani kozalağıdır. Daha sonra bu kozalakların içinden küner adı verilen kalın kabuklu içinde çamfıstığı olan kısımlar çıkarılır.

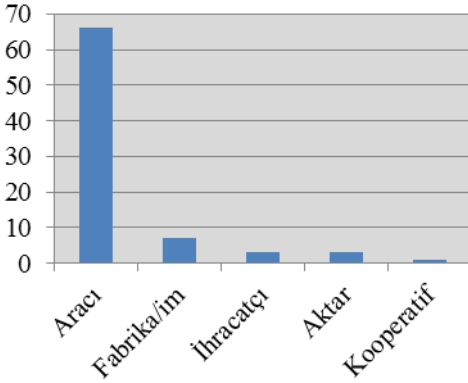
Toplayıcı/üreticilere ürünlerinin herhangi bir kısmını veya miktarını kendileri için ayırıp ayırmadıkları sorulduğunda “küçük bir kısmını tüketiyorum, çoğunu satıyorum” diyen % 97 lik kesim hemem hemen tamamını satan kesimdir.

Örneğin 3 - 4 ton çamfıstığı üretimi yapan üretici bunun en fazla 5 kilosunu kendi kullanımı için sakladığını belirtmiştir. "Tamamını satıyorum" diyen % 3 lük küçük kesim ise bu ürünlerin nerede ve nasıl kullandığını bilmediğini söylemiştir.

Toplayıcı/üreticilere ürünlerini kimlere sattığı sorulduğunda alınan cevaplar Şekil 13'de verilmiştir.

Buna göre 80 toplayıcı/üreticiden 66 sı ürününü aracı/tüccar vasıtasıyla evinin önünden, deposundan, pazara gitmeye gerek duymadan satabilmektedir. Aracı/tüccar dışında satın almayı gerçekleştiren ikinci önemli kesim fabrika/imalatçılar olmuştur. Bunların dışında ihracatçı ve aktar/baharatçıların direk toplayıcı/üreticilerden aldığı küçük bir satıcı grup da vardır. Köylerimizde ODOÜ ile ilgili kooperatifçilik gelişmediği için kooperatife sattığını belirten yalnız bir kişi olmuştur. Bu da Bergama'nın Kozak ilçesinde bulunan ODOÜ ile ilgili çamfıstığı alımı yapan kalkınma kooperatifine sattığını söylemiştir. Toplayıcı/üreticiye neden kooperatife satmayı tercih etmediği sorulduğunda, kooperatifin sermaye yetersizliğinden dolayı aracı/tüccara göre daha düşük fiyattan aldığını ve ödemelerde aksaklık/geç ödeme olduğunu belirtmişlerdir. 1968 yılında kurulan bu kooperatif kaynak aktarımlarıyla ayakta tutulmaya çalışılmaktadır.

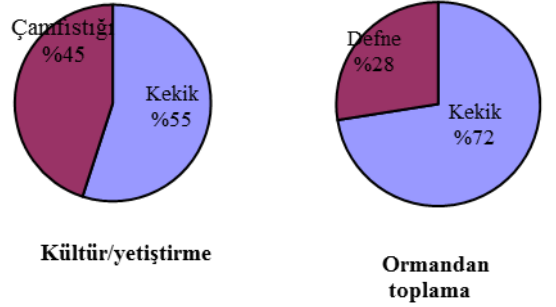
Şekil 13. Ürünü toplayıcı/üreticiden satın alan kesimler

Figure 13. Products bought by from gatherer / producer

Toplayıcı/üreticilerle yapılan anket çalışmasında toplam 80 kişi ile görüşülmüş olup, bunların % 50 si ormandan toplama yolu ile üretim yapan kekik ve defne toplayıcılarıdır. Diğer % 50

lik kısım ise tarlalarında kekik ekimi yapan ve çamfıstığı yetiştiren üreticilerdir.

Ormandan toplama yolu ile üretim yapan 40 kişinin 29'u yani % 72'si kekik, 11'i yani % 28'i ise defne toplayıcılığı yapan köylülerdir. Kültüre alıp yetiştirme yolu ile üretim yapan diğer 40 kişinin ise 22'si (% 55) kekik, 18'i (% 45) çamfıstığı üreticileri olmuştur (Şekil 14).

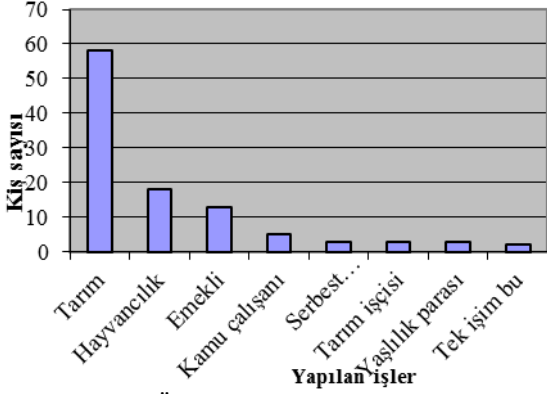

Şekil 14. Ormandan toplanan ve kültüre alınarak yetiştirilen türlerin oranları

Figure 14. The rate of species which gathered from forest and cultivated

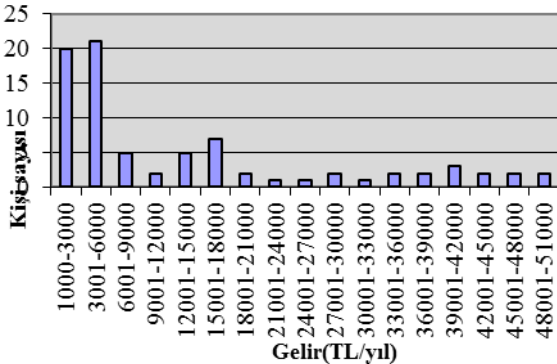
Çalışmaya katılan toplayıcı/üreticilerle ODOÜ üretimi dışında başka bir uğraşları veya gelir kaynakları olup olmadığı sorusuna alınan Toplam 80 kişiden 58'i ODOÜ üretimi dışında tarım yaptığını söylemiştir. Tarım denilince bölgelere göre farklılık gösteren ürünlerin ekilip dikildiği saptanmıştır. Örneğin İzmir, Manisa ve köylerinde ODOÜ dışında köylünün üzüm, incir, tütün, zeytin, buğday, arpa, kestane, badem tarımı yaptığı, Bergama'nın köylerinde genellikle çamfıstığının yanında zeytin, bal ve üzüm tarımının ağırlık kazandığı kaydedilmiştir. Denizli'de ise kekik tarımı yapan köylüler, bunun yanında buğday, arpa, nohut, tütün, elma, üzüm, kiraz, ceviz tarımı da yapmaktadır. Tarım işinin yanında 80 kişinin 18'i hayvancılık yaptığını, 13 kişi de emekli maaşı olduğunu belirtmiştir. Bunlardan başka sayıları az olmakla beraber 5 kamu çalışanı, 3 serbest meslek sahibi, 3 tarım işçiliği yapan ve özellikle Manisa'nın köylerinde tarımın da yapılamadığı yerlerde yaşlılık parası ile geçinen köylüler saptanmıştır. 80 kişi içinde sadece 2 kişi tek işinin ODOÜ üreticiliği olduğunu belirtmiştir (Şekil 15).

cevaplar Şekil 15’de verilmiştir.

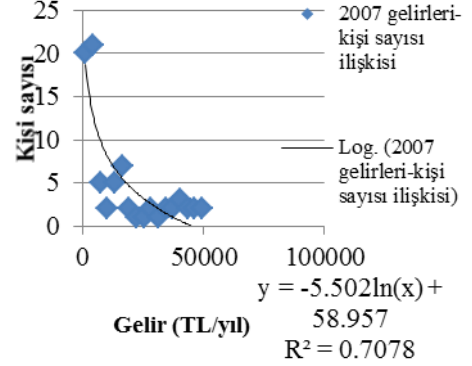
Şekil 15. ODOÜ üretimi dışında yapılan işler
Figure 15. Other occupations besides NWFP production

Toplayıcı/üreticilere ailenin bir yılda ODOÜ’nden elde ettiği gelir sorulmuş fakat bazı rakamların üreticiye anketin 2nci sorusunda sorulan miktar/fiyat ile uyumlu olmadığı saptanmıştır. Köylülerin gelirlerini düşük gösterme eğiliminde oldukları görülmüştür. Bu yüzden ODOÜ’nden elde edilen gelir 2nci soruda verilen miktar/fiyat bilgisinden yola çıkılarak hesaplanmıştır. Şekil 16’da da görüldüğü gibi toplayıcı/üreticilerin % 50 si yıllık 1000 - 6000 TL gelir grubundadır. Bu grup genellikle ormandan küçük miktarlarda kekik ve defne toplayıcılığı yapan yaşlı köylülerden oluşmaktadır. Gelir grubu olarak 24000 - 50000 arasında bulunan 18 kişi ise çamfıstığı üretimi yapan yüksek gelirli köylülerden oluşmaktadır.

Şekil 16. ODOÜ üretiminden elde edilen gelir (2007 yılı)
Figure 16. Revenues from NWFP production (the year of 2007)

Toplayıcı/üreticiler ile ODOÜ’nden elde ettikleri gelir ilişkisine bakıldığında belirleme katsayısı $R^2 = 0,40$ olarak hesaplanmış, doğrunun denklemi ise Şekil 17’deki gibi olmuştur.

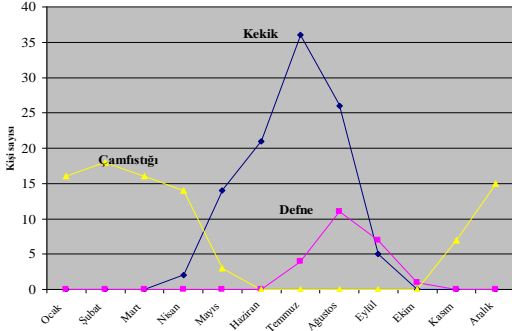
Şekil 17. Toplayıcı/üreticiler ile ODOÜ üretiminden elde edilen gelir (2007) ilişkisi
Figure 17. The relationship between revenues (2007) from NWFP gathering/producing

Toplayıcı/üreticilere ürün hasadını hangi aylarda yaptıkları sorulduğunda Şekil 18’de görüldüğü gibi kekik hasadı Nisan ayında başlamaktadır ve Temmuz ayı kekik hasadının en yoğun yapıldığı ay olarak dikkati çekmektedir. Ağustos ve Eylül aylarında da bir miktar hasat yapan toplayıcı/üretici var ancak Ekim’den sonra kekik hasadı kalmamaktadır.

Defnede ise hasat zamanı Haziran ile birlikte başlamaktadır. En yoğun olarak Temmuz ve Ağustos aylarında toplanmakta, Eylül ve Ekimde azalarak hasat zamanı sonlandırılmaktadır (Şekil 18).

Çamfıstığı için hasat zamanı ise kekik ve defneye göre farklılık göstererek kış aylarında yapılmaktadır. Kasım ayı ile birlikte başlayan hasat Aralık, Ocak ve Şubat aylarında en yoğun dönemini yaşayarak, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında azalarak devam edip Haziran ayı geldiğinde hasat işleminin bitmiş olduğu görülmektedir (Şekil 18).

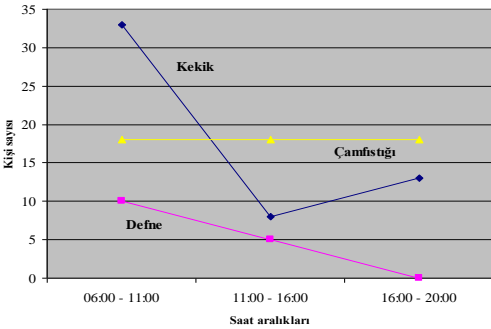
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Toplayıcı/Üretici Açısından Sosyoekonomik Önemi

Şekil 18. Kekik, defnenin ve çamfıstığının hasat ayları

Figure 18. The harvesting months of thyme, bay leaf and pine nut

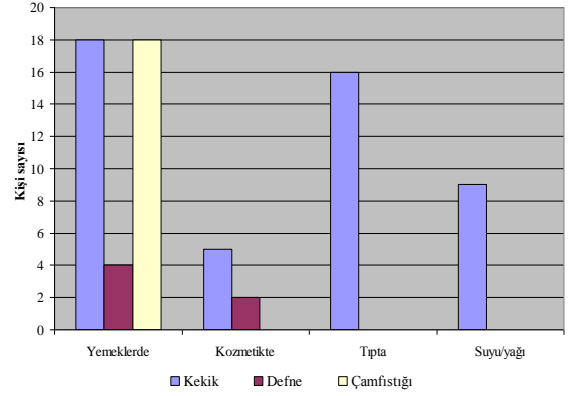
Kekik defne ve çamfıstığında hasadın günün hangi saatlerinde yapıldığı sorulmuş ve Şekil 19'daki cevaplar elde edilmiştir. Kekik için hasat saatlerine bakıldığında görülmüştür ki genellikle sabah saatleri hasadın en yoğun yapıldığı saatlerdir. Köylüler öğlene doğru çok sıcak olduğu için genellikle sabah erken saatte toplamaya başlayıp genellikle öğlen geldiklerini söylemişlerdir. Bir kısmı öğlen de toplamaya devam etmiş, bir kısmı ise öğlen gelip akşam üzeri tekrar çıktığını belirtmiştir. Defne için de aynı durum söz konusudur, en yoğun toplama zamanı sabah saatleri, öğlende bir kısmı geri dönmüş bir kısmı toplamaya devam etmiştir. Defne için öğlen dönüp akşam üzeri tekrar toplamaya giden olmamıştır. Çamfıstığında ise durum çok farklı olmuştur. Hasat zamanının kış aylarında olması dolayısıyla sabah hasada çıkan üreticiler akşama kadar işe devam etmişlerdir.

Şekil 19. Kekik, defne ve çamfıstığında günlük hasat zamanları

Figure 19. Hours of harvest for thyme, bay leaf and pine nut

Toplayıcı/üreticilere kekik, defne ve çamfıstığının hangi alanlarda kullanıldığı sorulmuş, 22 kişi bu soruya "bilmiyorum" cevabını vermiştir (Şekil 20). Kekik en çok kullanım yeri olan ürün olarak yemeklerde baharat, kozmetik sanayiinde, tıbbi bitki olarak ve suyu/yağı çıkarılarak faydalandığı belirtilmiştir. Defne için yine et ve balık yemeklerinde kullanıldığı kozmetik sanayiinde faydalandığı, çamfıstığı için ise sadece yemeklerde kullanıldığı söylenmiştir.

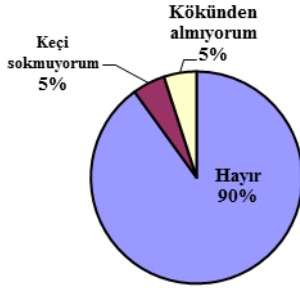

Şekil 20. ODOÜ'nin kullanım alanları

Figure 20. Areas of usage of NWFP

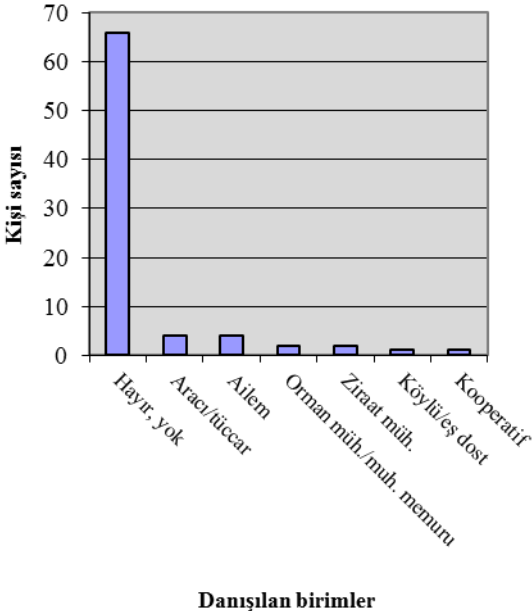
Kaynağın aşırı kullanımı veya aşırı faydalanmanın ne olduğu sorusu sadece ormandan üretim yapan toplayıcı kesime sorulmuş, toplayıcı köylülerin % 95 lik büyük bir bölümü kaynağın aşırı kullanımı veya aşırı faydalanmanın ne anlama geldiğini bilmediklerini belirtmiştir. Buna karşılık bunun ne anlama geldiğini belirten % 5 lik bir kesim olmuş, bunların da genellikle ODOÜ üretimi ile uğraşan, ilköğretim üstü eğitimi olan nispeten genç kesim olduğu gözlemlenmiştir.

Aynı gruba sorulan bir sonraki soru ise kaynağı korumak için herhangi bir işlem yapıp yapmadıkları olmuştur. Şekil 21'de görüldüğü gibi köylülerin % 90'ı bu soruya hayır cevabı vermişlerdir. Ormandan toplama yolu ile üretim yapan 40 kişiden 36 sı kaynağın kalan kısmını korumak için hiçbirşey yapmadığını belirtmiştir. Koruma amaçlı işlem yaptığını söyleyen dört kişiye ne yaptıkları sorulduğunda, bunlardan ikisi alana keçi sokmadığını, ikisi ise topladığı ODOÜ'nü kökünden koparmadığını belirtmiştir.

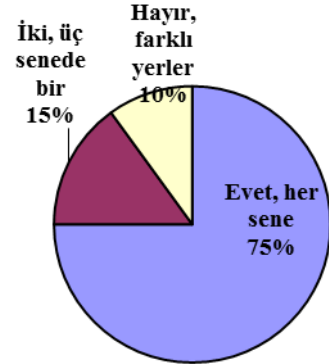
Şekil 21. Kaynağın korunması
Figure 21. Protection of the resource

Toplayıcı/üreticilere ODOÜ üretimi ile ilgili bilgi aldıkları, danıştıkları herhangi bir kurum veya kişi olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar Şekil 22'de görüldüğü üzere 80 kişiden 66'sı herhangi birine veya kuruma bu konuda danışmaya gerek duymadıklarını söylemişlerdir. Geriye kalan 14 kişiden ise 4'ü aracı/tüccarlara, 4'ü ailesine, 2'si orman teşkilatına, 2'si ziraat mühendisine, 1 kişi köylü/eş dosta ve 1 kişi de ilgili kooperatife danıştığını belirtmiştir.

Şekil 22. ODOÜ üretimi ile ilgili danışılan birimler
Figure 22. Consulting bodies about NWFP production

Ormandan toplama yolu ile üretim yapan kekik ve defne üreticisi köylülere her sene aynı bölgelere mi gittiği ve gidiyorsa her sene aynı yerde ODOÜ bulup bulamadıkları sorulmuştur. Bu soruya 40 kişiden % 75'i yani 30 kişi her sene aynı bölgelere gittiğini ve aradığı ODOÜ'nü bulduklarını belirtmiştir. Genellikle kekik toplayıcısı köylüler bu şekilde cevap vermiştir. İki üç sene de bir aynı yere gidiyorum diyen % 15'lik kesim ise defne toplayıcısı olan köylülerdir. Köylülerin söylediğine göre defnenin tekrar hasat edilebilir duruma gelmesi için iki üç sene geçmesi gerekmektedir. Toplayıcıların % 10'u ise her sene farklı yerlere gittiğini belirtmiştir (Şekil 23).

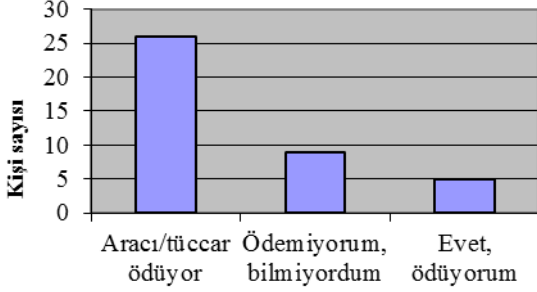

Şekil 23. Sonraki sene aynı bölgeden ODOÜ toplanması
Figure 23. NWFP gathering next year from same area

Ormandan kekik ve defne toplayan köylülere, kendi köyüne yakın ormanlardan başka uzak bölgelere gidip gitmediği sorulduğunda ise % 77 lik kısım hayır gitmiyorum, kendi ormanlarımızda kalıyorum derken, % 23 ise uzak bölgelere de gittiğini belirtmiştir.

Ormandan kekik ve defne toplayıcılığı yapan köylünün en yakın orman işletme müdürlüğüne ödemesi gereken bir ücret vardır, buna halk dilinde ormaniye, resmi dilde ise tarife bedeli denir. Resmi olarak olması gereken köylünün orman işletmesine gidip tarife bedeli (ormaniye) ödeyerek izin alması daha sonra ormana gidip toplaması gerekir. Ancak, genellikle bu böyle olmamakta, köylü ormana gidip toplama işini gerçekleştirmekte ve tüccar/aracıya satışı yapmaktadır. Şekil 24'de de görüldüğü gibi toplam 40 köylünün 26 sı bu bedeli aracı/tüccarın ödediğini, 9 kişinin ise böyle bir bedelden haberdar olmadığını, ödemediğini söylemiştir. Ödemediğini söyleyen 9 kişinin de tarife bedeli aracı/tüccar

tarafından ödenmektedir. Aracı/tüccar köylerden topladığı ODOÜ'nü taşıyabilmek için tarife bedeli ödeyerek nakliye belgelerini almak zorundadır. Şekilde görüldüğü gibi yalnızca 5 kişi kendisi tarife bedeli ödeyerek toplayıcılık yaptığını belirtmiştir.

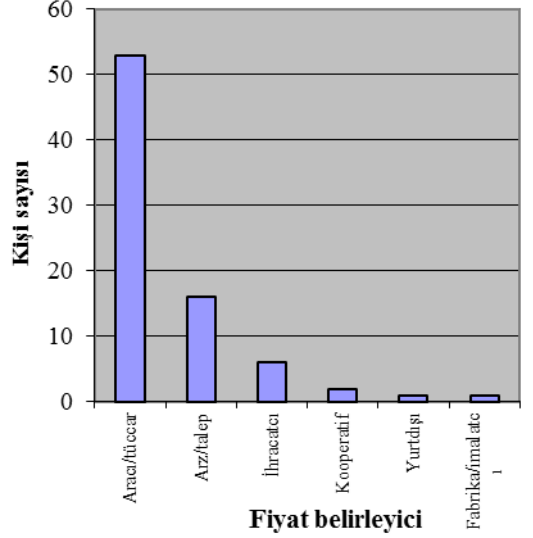
OGM'ye ödeme

Şekil 24. Toplayıcının OGM'ye ödediği ücret (ormaniye/tarife bedeli)

Figure 24. The payment made to OGM by the gatherer

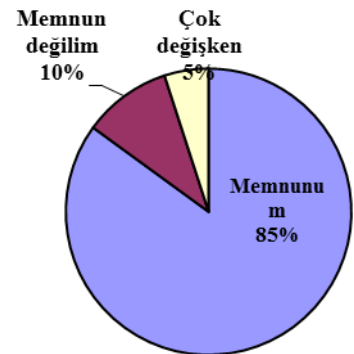
Konumuz olan ODOÜ'lerinden kekik, defne ve çamfıstığı için pazarlama ile ilgili problemlerinin olup olmadığı sorusuna toplayıcı/üreticilerin istisnasız hepsinin verdiği cevap kesinlikle hayır olmuştur. Manisa'nın bir köyündeki yaşlı bir teyzenin topladığı birkaç kilo kekik için bile aracı/tüccar kapısının önüne kadar gelmektedir. Bergama'daki çamfıstığı üreticileri ise ürünlerinin altından bile değerli olduğunu, acil paraya ihtiyaçları olduğunda gecenin yarısında da olsa aracı/tüccarı arasalar muhakkak gelip ürünlerinin alındığını belirtmişlerdir.

Toplayıcı/üreticilere ODOÜ'nde satış fiyatını kimin belirlediği sorulduğunda 80 kişiden 53'ü kendinden sonraki halka olan aracı/tüccarın belirlediğini söylemiştir. Aracı/tüccarın dışında 16 kişi arz/talep dengesine göre kendiliğinden oluştuğunu, 6 kişi ihracatçılar tarafından belirlendiğini ve aracı/tüccarın kendilerine dikte ettiğini, 2 kişi kooperatif tarafından belirlendiğini, 1 kişi yurtdışı ve 1 kişi de fabrika/imalatçılar tarafından belirlendiğini kaydetmiştir (Şekil 25).

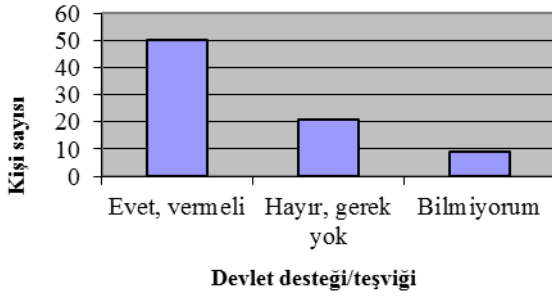
Şekil 25. ODOÜ'nde satış fiyatının belirlenmesi
Figure 25. Determining the sales price of NWFP

Fiyatlardan memnun olup olmadığı sorulan ODOÜ üreticisi toplayıcı/üreticilerin % 85'i fiyat memnuniyetini ifade etmiş, % 10'luk bir kesim de memnun olmadığını belirtmiştir. Defne ve çamfıstığı için yıldan yıla büyük fiyat değişiklikleri gözlemlenmemesine karşın kekik için 2007'den önce çok düşük fiyatlar oluştuğunu belirten % 5 lik kesim de fiyat değişkenliğinden şikayet etmiştir. 2007 yazının çok kurak geçmesi nedeniyle arzın düşük gerçekleşmesi, dolayısıyla kekik fiyatlarının önceki yıllara göre yüksek olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu sene fiyatın yüksek olması pek çok köylünün tarlalarına ekim yapmasına neden olacak ve gelecek yıl arzın fazla olması ile de fiyatın tekrar düşeceğini belirtmişlerdir (Şekil 26).

Şekil 26. Fiyat memnuniyeti
Figure 26. Price satisfactory

Toplayıcı/köylülere ODOÜ üretimi ile ilgili devletin teşvik/destek vermesi ile ilgili fikirleri sorulduğunda 80 kişiden 50'si “evet olabilir, neden olmasın, tarım ürünlerine verilen destek verilebilir, çapa desteği olabilir” gibi cevaplar alınmıştır. Bu cevabı verenler genellikle tarlalarında ODOÜ yetiştiren köylülerdir. “Hayır, gerek yok” cevabı veren 21 kişi ise ormandan toplayan köylüler olup, “yeter ki karışmasın, sınırlama getirsin, destek istemez” demişlerdir. Köylüler teşvik/destek olursa tütün, fındık işi gibi olur, hiç karışmasın demişlerdir (Şekil 27).

Şekil 27. Devlet teşviği/desteği

Figure 27. Government aid/stimulus

Toplayıcı/üreticilere herhangi bir kooperatife üye olup olmadıkları sorulduğunda % 72'sinin herhangi bir üyeliği olmadığı, % 28'inin ise bir kooperatife üyelikleri olduğu belirlenmiştir. Kooperatif üyeliği olan 22 kişi ODOÜ ile ilgili bir kooperatife değil, 13 kişi tarımsal kalkınma, 5 kişi hayvancılık ve süt üreticiliği, 3 kişi sulama ve 1 kişi orman kalkınma ile ilgili kooperatiflere üye olduklarını belirtmişlerdir.

4. Tartışma ve Sonuçlar

Toplayıcı/üreticiler ile yapılan anket çalışmasında 24 köyde 8'i kadın 72 tanesi erkek 80 kişiyle görüşülmüştür. Ormandan toplayan köylü üreticinin üretim miktarı, tapulu arazilerinde yetiştirenlere göre daha düşüktür. Bu nedenle de köylü fiyatın düşük olduğu yıllarda, zahmetli ve tehlikeli olduğundan, ormana gidip toplamayı tercih etmemektedir.

Ormandan toplama yolu ile üretim yapan köylülere bakıldığında yaş ortalaması 52 olarak tespit edilmiş olup, gençlerin genellikle çalışma amacıyla büyük şehirlere göç ettiği kaydedilmiştir. Köylerdeki gençler ODOÜ'nden elde edilen gelirleri düşük bulduğundan ve çok zahmetli

olduğundan ODOÜ ile fazla ilgilenmemektedir. Kekik, defne ve çamfıstığı üretimlerinde karşılaşılan zorluklar ve fiyat istikrarı sağlanamaması dolayısı ile ileriki yıllarda ormandan toplama yolu ile yapılan üretimde düşme olması beklenmektedir. Tapulu arazilerde kültüre alınarak yetiştirme teşvik edilirse toplam üretim miktarının değişmemesi sağlanabilecektir.

Toplayıcı/üreticiler ODOÜ üretimi dışında genellikle tarım ile uğraşmaktadır. Bölgelere göre farklılık gösteren tarım ürünlerinin üretimi köylünün ODOÜ'nden düzenli bir gelir elde edememesinden kaynaklanmaktadır. ODOÜ'nden elde edilen gelirlere bakıldığında kekik ve defne için ormandan toplama yolu ile elde edilen gelirler çok düşük olurken kültüre alınarak yapılan üretimlerde gelirlerin yükseldiği görülmüştür.

Kekik, defne ve çamfıstığı için toplayıcı/üreticilerin hemen hemen tamamına yakının ODOÜ'nü sattığı, çok düşük bir miktarda (%1-2) kendi kullanımını için ayırdığı tespit edilmiştir. Toplayıcı/üreticiden satın alan en büyük grup ise aracı/tüccarlar olmuştur. Kendilerinden alanın kime sattığı ile ilgilenmemektedirler.

Üretim ve hasat zamanları kekik için Nisan-Ekim, defnede ise Haziran-Ekim şeklinde yaz aylarında gerçekleşirken, çamfıstığında kış aylarında (Ekim-Nisan) olmaktadır. Toplayıcı / üreticiler ODOÜ'ne genellikle herhangi bir işlem yapmamakta temizleme, kurutma ve paketleme yaparak bir sonraki zincire ulaştırmaktadır.

Kaynağın aşırı kullanımı, sürekliliğin sağlanması ve kaynağın korunması konularında köylü üreticinin bilgi sahibi olmadığı ve ODOÜ üretimi konusunda danıştıkları herhangi bir kurum veya kişi olmadığını belirtmişlerdir.

Ormandan toplama yapılmadan önce ödenmesi gereken tarife bedeli genellikle aracı/tüccar tarafından ödenmektedir. Orman Genel Müdürlüğü tarafından çok düşük olarak belirlenen bu bedel aracı/tüccar tarafından ödenerek ODOÜ'nün nakliyesi gerçekleştirilmektedir. Köylü toplayıcının pazarlama konusunda herhangi bir problemi olmayıp, toplayacağı ürün için bile alım garantisi aracı/tüccar tarafından verilmektedir. Satın alan kesimin dikkat ettiği en önemli özellik ise, kekik ve defne için temizlik çamfıstığı için randıman olmuştur.

Toplayıcı/üreticiler ODOÜ'nde satış fiyatını aracı/tüccarın belirlediğini ve fiyatlardan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Toplayıcı/üreticiler kendilerinden alınan ODOÜ'lerinin nereye satıldığı konusu ile ilgilenmemektedirler.

ODOÜ toplayan veya üreten kesim devletin destek veya teşvik vermesi konusuna tedbirli yaklaşmakla beraber, tarımda uygulanan desteğin verilebileceğini belirtmişlerdir.

Orman kaynağından her türlü faydalanmada gözönünde bulundurmanız gereken konu sadece bugünü düşünmek değil kuşaklararası adaleti sağlamak adına gelecek kuşakların haklarını güvence altına alacak sürdürülebilir kaynak yönetimi ilkesini benimsemek olmalıdır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de besin güvenliğinin sağlanmasında orman kaynaklarının önemli rol oynayacağı öngörülmektedir.

İnsan faaliyetlerinin bir sonucu olarak, ekosistemler, türler ve genetik çeşitlilik doğal orandan çok daha hızlı bir şekilde tahrip olmaktadır. Çeşitlilik kayıplarının daha önceki dönemlerden 1000 veya 10 000 kat daha hızlı olduğu sanılmaktadır. Biyolojik çeşitlilikteki bu hızlı azalma halen yeryüzünün canlı kaynaklarından sağlamakta olduğumuz ekolojik, ekonomik, manevi ve kültürel kazançları tehdit etmektedir. Doğal kaynaklarımız ve biyolojik çeşitliliğimiz bozulma, azalma ve yokolma aşamalarından oluşan talihsiz bir süreç içindedir. Bu sürecin ana nedenleri nüfusun hızlı artışı ve doğal kaynaklarımızın akılcı olmayan bir biçimde ve bilinçsizce kullanılmasına yol açan eğitim eksikliğidir.

Bu çalışma İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Ormanlık Ekonomisi Programında hazırlanmış Doktora tez çalışmasının özetidir.

References

- Davis, L. and E. Summer, 2002.** There is more to a forest than trees. Research-Virginia Tech. University, VA.
- Emery, M.,R. And R. J. McLain, 2001.** Non-Timber Forest Products: Medicinal Herbs, Fungi, Edible Fruits and Nuts, and Other Natural Products from the World. The Haworth Press, New York, 1-56022-088-0.
- FAO, 1995a.** Non-Wood Forest Products for Rural Income and Sustainable Forestry. Non Wood Forest Products Series No 7, Rome.
- FAO, 1995b.** Trade Restrictions Affecting International Trade in Non-Wood Forest Products. Non-Wood Forest Products, Series 8, Rome, 92-5-103767-1.
- FAO Non Wood News, 2009.** Export marketing of Sudanese gum arabic. No 18, Rome, ISSN 1020-3435.
- Geray, U., 2003.** Korunan alanlar ve gelir yaratıcı etkinlikler. BM Ankara Temsilciliği Yaban Hayatı ve Organik Tarım Çalıştayı, Ankara.
- Hammett, T., 1999.** Special forest products: Identifying opportunities for sustainable forest-based development. Virginia Forest Landowner Update, 13(1): 26-35.
- İlter, E. and K. Ok, 2007.** Ormanlık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi. Form Ofset Matbaacılık, Ankara, 975-96967-2-X.
- Kaynak, S., 2001.** Biyolojik Çeşitlilik ve Çevre Koruma Rehberi. Kardelen, Ankara. 975-93611-1-6.
- Leakey, R. B., A. B. Temu, M. Melynk and P. Vantomme, 1996.** Domestication and Commercialization of Non-Timber Forest Products. Non-Wood Forest Products Series 9, Rome. 92-5-103935-6.
- OGM, 1995.** Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, Orman Tali Ürünlerinin Üretim ve Satış Esasları. Tebliğ No 283, Ankara.
- OGM, 2004.** Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- OGM, 2009.** Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 2009 Yılında Uygulanacak Tevzii Masrafı, Tarife Bedeli ve Satış Gideri Cetvelleri. Tebliğ No 229/49, Ankara.
- Visser, B., G. Manicad, P. Meer and N. Louwaars, 2005.** Changing perceptions on biodiversity management, North-South Policy Brief. 4: 1-4.
- Walter, S., P. Vantomme, W. Killmann and F. Ndeckere, 2003.** Benefit sharing arrangements in the field of non-wood forest products. Sustainable Production of Wood and Non-Wood Forest Products. Proceedings of the IUFRO Division 5 Research Groups 5.11 and 5.12, Rotorua, New Zealand.